LA INTERVENCIÓ DEL MOVIMENT CATÒLIC EN LA POLÍTICA BADALONINA (1905-1914)

JORDI ALBALADEJO BLANCO

Les eleccions municipals de novembre de 1905 a Badalona, incidiren en la renovació de la vida política local. La suspensió a l'inici de 1905 de tots els regidors de l'Ajuntament i les diferents acusacions per malversació econòmica dirigides contra ells, desacreditaren definitivament els notables i cacics locals alineats amb els partits liberal i conservador, que en alternança havien dominat el Consistori des de l'inici de la Restauració. Els seus jocs d'influències amb finalitats electorals i el frau sistemàtic que permetia fabricar majories, un cop quedà col·lapsat, deixà pas a l'aparició d'uns nous processos de sociabilitat i mobilització política, destinats a protagonitzar el recanvi a l'Ajuntament badaloní. L'activisme polític i la puixança de l'opinió pública possibilitaren la victòria dels candidats catalanistes i, en segon terme, dels republicans, legitimats pels vots, lliurement expressats, dels electors[1].

El trencament, doncs, de la política caciquista representà per a la burgesia local (entesa aquí com a classe, malgrat els diversos grups que la componien: hisendats, industrials, comerciants...), l'adequació a uns comportaments socials i polítics "moderns". Amb tot, la supervivència de pràctiques clientelars i de patronatge suposà unes "zones de penombra" en els mecanismes contemporanis d'accés al poder.

En aquesta nova etapa, l'aliança entre els grups sòcio-econòmics capdavanters, i l'activitat política del moviment catòlic seglar, a l'entorn del catalanisme, vetllà per consolidar i protegir els interessos materials, socials i religiosos, identificatius dels conservadors badalonins. Les candidatures catalanistes o administratives es nodriren en bona mesura de l'estructuració i el suport del moviment catòlic, fins que l'opció plenament política del Centre Regionalista aconseguí consolidar-se.

La influència de les entitats catòliques en els canvis de la vida política local

Els catòlics badalonins s'agrupaven des de 1879 en el Círcol Catòlic[2] i en la Joventut Catòlica, organitzada el 1888 amb la finalitat d'incentivar l'apostolat. L'herència doctrinal de Balmes, el pare Claret i la irradiació de les noves idees de Torres i Bages i el nucli vigatà, esdevingueren els seus punts de referència per intervenir en la vida pública local. En aquest sentit els seus àmbits d'actuació se centraren a consolidar els

principis catòlics (organitzar el lleure, activitats religioses extralitúrgiques...) i estendre'ls com a mitjà de "redreçament" i estabilitat social. Tanmateix l'existència latent d'una actitud defensiva -fins i tot en alguns sectors eclesiàstics minoritaris, de franca oposició- de l'Església davant l'estat liberal, impulsà la constitució, en els darrers anys del segle que s'acabava, d'un cercle carlí (189?). Els seus ferms posicionaments religiosopolítics trobaren cert ressò en el conjunt de la comunitat catòlica, en tant que avantguarda contra la secularització de la societat. L'alçament carlí, però, del 28 d'octubre de 1900, comportà el seu tancament a causa de la repressió governamental.

La relació de les associacions catòliques amb el poder polític local a la darrera dècada del segle XIX fou de subordinació i suport al candidat del partit conservador. Els ressorts del poder caciquista no eren qüestionats en la mesura que l'administració garantís l'ordre social i moral de la població, valors pels quals els catòlics no deixaven de vetllar, com indica l'expressiu títol de la publicació *El Centinela Badalonés*[3]. L'adscripció ideo-lògica, però, en favor d'un catalanisme essencialment conservador i catòlic contraposat a la crisi política i econòmica finisecular, trobà traducció a nivell local en l'estructuració d'una plataforma "moralitzadora" d'intervenció política, coordinada des d'una nova entitat catòlica, el Centre Nostra Senyora de Montserrat. L'associació, fundada l'any 1903, fou promoguda pels membres de la Joventut Catòlica[4] i personalitats badalonines de posició social consolidada i d'ideals catolicoregionalistes: Martí Pujol[5], Josep Planas (agricultors i propietaris), Pere Cairó (propietari), Leopold Botey (advocat), Joan de Déu Soler (metge), Isidre Sabater (arxiver de l'Arxiu Diocesà). Reconegut per les autoritats eclesiàstiques de la diòcesi, el centre establí una doble vessant d'actuació: d'una banda intentà engegar unes activitats paternalistes-benèfiques destinades als obrers, en la línia de l'encíclica "Rerum Novarum" sobre la "qüestió social"; i d'altra banda, bastir una entitat amb pes dins la configuració d'un nou panorama polític postcaciquista. Alhora, l'adhesió als plantejaments polítics de la Lliga Regionalista de Barcelona, consolidà, en suport dels candidats d'aquesta formació, la participació electoral en els comicis provincials i estatals.

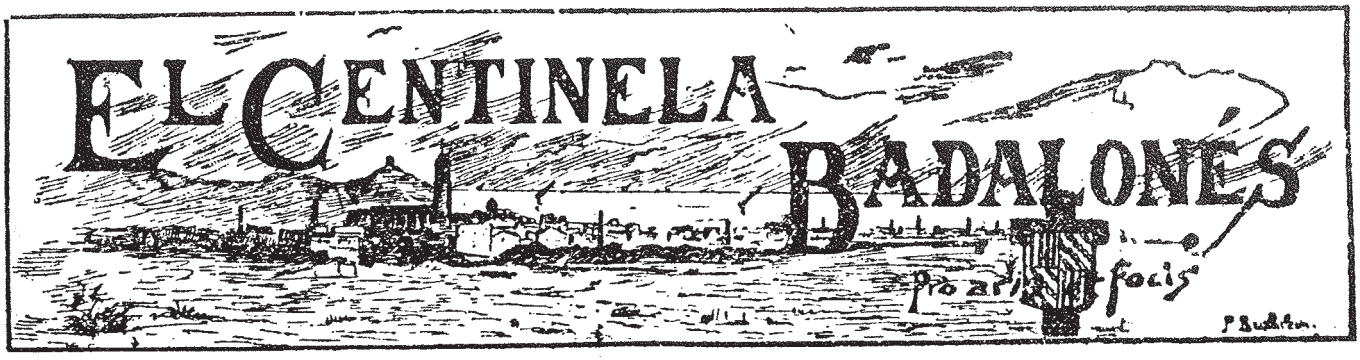

La situació insostenible al Consistori, agravada per la suspensió governativa de tots els regidors al principi de 1905, oferí l'oportunitat de recompondre les velles formes de domini tradicional de les elits locals en la forma d'una mobilització electoral dels catòlics i les classes dominants, dins una proposta catalanista -regionalista- de caire conservador. L'acceptació, però, del sufragi universal, deixava la porta oberta a l'elevació de propostes reformistes, o fins i tot de retòrica revolucionària, si les classes populars eren mobilitzades pels republicans.

En un pla d'actuació pública diferent, el Círcol Catòlic continuà amb la seva tasca tradicional d'activitats confessionals, però destacava, sota el formal antipoliticisme de l'entitat, la influència dels corrents integristes i carlins. En resposta contra la legislació laïcista del govern liberal, el Círcol i en particular, els seus dirigents[6], s'alinearen amb les protestes dels sectors antiliberals, encapçalades per *El Correo Catalán* i els cercles integristes barcelonins. Des del setmanari *El Rossinyol*, els prohoms de l'entitat intentaren abanderar, mitjançant un tebi regionalisme confessional com a ideologia, la representació de la comunitat catòlica, capitalitzada per la mobilització del Centre Nostra Senyora de Montserrat. La pèrdua de pes del Círcol s'expressà en el canvi de nom l'any 1903, en què es va denominar de nou Confraria del Puríssim Cor de Maria, i amb la importància que adquirí la Secció de Propaganda.

El trencament del caciquisme electoral

La Lliga Regionalista de Barcelona, a les eleccions provincials de 1905, aconseguí dins la tradicional apatia de l'electorat, obtenir que dos candidats seus fossin els de major nombre de vots a Badalona, malgrat que en el global del districte guanyessin els republicans. Aquests resultats confirmaren les perspectives de renovació en la vida política local per part d'una candidatura catalanista, identificada amb els valors del "regeneracionisme" administratiu. Un directori preelectoral designà com a candidats reconeguts prohoms locals sense vinculació directa amb els partits dinàstics, mobilitzats pel Centre Nostra Senyora de Montserrat i el Centre Catalanista Gent Nova, entitat local adherida a la vella Unió Catalanista. El programa electoral es reduïa, producte de l'animadversió a la imatge del cacic sense escrúpols i al concepte de fer política fins al moment, a l'escaient presentació d'uns candidats amb influència i prestigi ciutadà, que es declaraven immersos en la lluita electoral tan sols per sanejar l'administració i garantir el progrés dels badalonins. Amb aquestes premisses

Centre Nostra Senyora de Montserrat, a l'edifici de l'actual Círcol Catòlic (Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs).

poc travades ideològicament, les elits econòmiques i socials de la població es plantejaren aglutinar el suport interclassista d'un electorat fins al moment marginat dels processos representatius.

La candidatura Catalanista o Administrativa superà de forma àmplia la resta de formacions que es presentaren, el partit de la Unión Republicana, una candidatura independent republicana i, significativament, el partit conservador, que patí una desfeta. Dins els regidors catalanistes entrants, el moviment catòlic es trobava representat per tres membres del Centre Nostra Senyora de Montserrat, Martí Pujol, escollit alcalde, Joan de Déu Soler, i Leopold Botey; també Francesc Planas i Molins[7], prohom catòlic integrat dins l'opció dretana del catalanisme i el carlí Lluís Cuixart i Folch. Un darrer membre era Lluis Ysamat Lazzoli dirigent corporatiu del Gremio de Fabricantes, i persona significada al capdavant de les celebracions catòliques. Aspecte que permet ressaltar com en una societat amb un important pes de la religió, els missatges de pau i ordre social de l'Església, i per extensió de les entitats catòliques, van íntimament lligats als interessos polítics conservadors.

L'articulació política derivada de la Solidaritat Catalana

La candidatura de Solidaritat Catalana que triomfà en les eleccions generals de 1907, aglutinà en les diferents poblacions catalanes els vots de tots els sectors polítics a excepció dels republicans lerrouxistes. L'exemple del consens polític aconseguit entre grups polítics divergents, sota la bandera del catalanisme, inspirà l'articulació de la Solidaritat Badalonina en les dues eleccions municipals de 1909. Cal destacar que les eleccions municipals se celebraven cada dos anys a mitjan novembre perquè els nous càrrecs es constituïssin al principi d'any, i es renovava la meitat dels regidors amb una elecció nominal per districte. L'any 1907, però, no hi va haver eleccions tot esperant la nova llei municipal proposada per Antonio Maura al Congrés, que fracassà, i les eleccions es posposaren al maig de 1909. Així el 1909 s'organitzaren dues eleccions municipals, les de maig i les bianuals de novembre, i entre ambdues es van intercalar les eleccions provincials.

L'activitat pública del moviment catòlic a la ciutat varià substancialment influïda per l'evolució política en la societat catalana arran de la mobilització solidària. Un primer pas fou la presentació electoral amb el nom de Centre Regionalista, del Centre Nostra Senyora de Montserrat. El component polític començà a prendre força damunt la mobilització confessional de l'entitat, la qual experimentà el fracàs del paternalisme vers els obrers badalonins, protagonistes d'un procés organitzatiu i reivindicatiu propi.

El carlisme català, esperonat per la seva participació en la Solidaritat Catalana, tornà a viure una època reorganitzativa amb fermes intencions d'assentar-se políticament en la societat civil. A Badalona els carlins, sortint del seu espai de mobilització des d'inici de segle, el Círcol Catòlic, constituïren el centre El Loredán[8] a mitjan 1907. El seu activisme i la imatge renovada del tradicionalisme els permeté esdevenir, malgrat no comptar amb una àmplia militància, una formació a tenir en compte dins l'edificació ideològica i política de les dretes badalonines.

Després de l'organització dels carlins en el seu propi centre, el Círcol Catòlic rebrotà de nou l'estiu de 1908, lligat a la direcció del carlí independent del partit, Faustí Nadal, i al consiliari eclesiàstic, Dr. Josep M. Baranera. L'associació serví de plataforma política al seu president, en la mesura que

l'activisme catòlic i polític entre les files de l'antiliberalisme, li servia per assegurar-se un lloc en els esdeveniments públics de la localitat.

La Solidaritat Badalonina integrà diferents opcions ideològiques amb el referent comú del catalanisme i l'objectiu de barrar el pas als lerrouxistes. La coalició es componia del catalanisme conservador del Centre Regionalista, els catalanistes de tendència progressista del Centre Gent Nova, els republicans autonomistes i els federals, els carlins de El Loredán, i el suport indirecte del Círcol Catòlic; s'enfrontava a la candidatura unitària dels radicals amb l'exalcalde caciquista Joaquim Palay. Al triomf sense pal·liatius dels solidaris, molt aviat li sorgiren dissensions internes, ja que la barreja ideològica dels regidors arribà a paralitzar l'exercici municipal, producte de la manca de sintonia política i les escomeses de la minoria radical, i de Joaquim Palay[9], cacic que havia dominat l'alcaldia i els ressorts del poder local abans de 1905.

Els efectes de la Setmana Tràgica, i les voluntats oposades dins la majoria consistorial, donaren peu a processos organitzatius en el camp ideològic dretà i entre les esquerres. Les seves fites respectives eren configurar candidatures pròpies amb què dominar l'Ajuntament i frenar el potencial suport de les classes populars al Partit Radical i a posicionaments sindicalistes propers a l'anarquisme. La protecció de l'ordre social, més enllà del reformisme proposat pels republicans d'esquerra, esdevenia, doncs, l'element de coincidència entre els diferents estrats socioeconòmics de la burgesia badalonina.

L'octubre del mateix any, les eleccions provincials donaren l'oportunitat a Lluís Ysamat d'aconseguir ser diputat del districte Granollers-Badalona per la Lliga Regionalista. La seva victòria a Badalona fou determinant per resultar escollit com

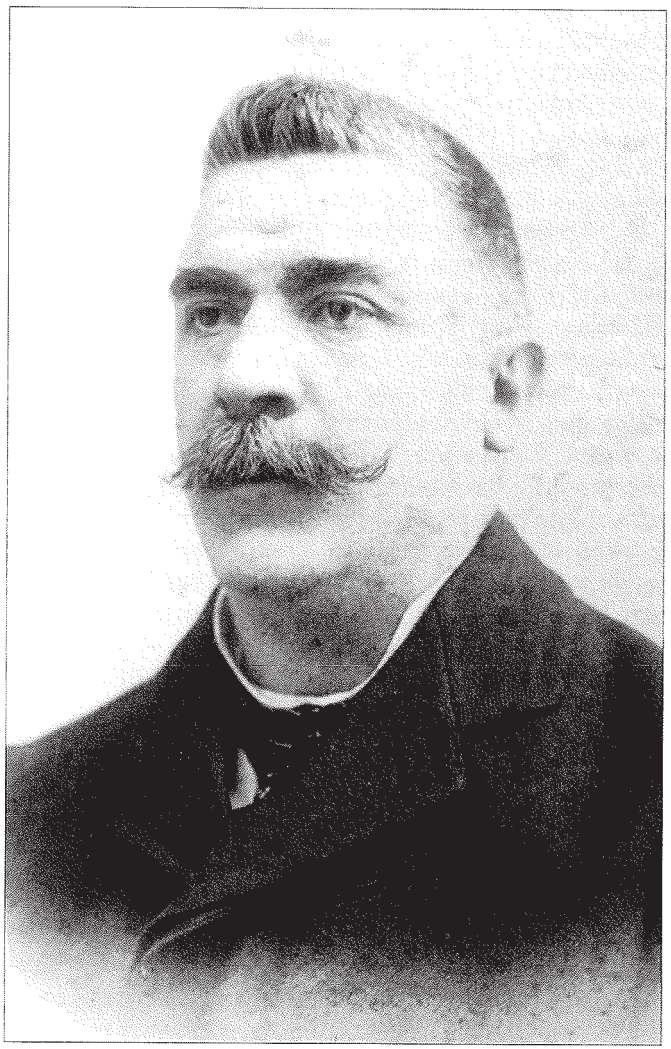

Joaquim Palay Jaurés (Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs).

a representant de la dreta catalanista, en un districte on el vot republicà era majoritari com es correspon a les tres actes aconseguides pels republicans autonomistes d'esquerra.

En aquestes eleccions també es presentava una candidatura de dretes o catòlica, amb integristes i carlins barcelonins, avalats pel Círcol Catòlic. Tot i pensar capitalitzar el temor pels fets de la Setmana Tràgica, la intransigència que representaven no es traduí en cap suport electoral apreciable. En canvi, l'opció més pragmàtica i afiançada pel prestigi personal de Lluis Ysamat recollí els vots dels sectors conservadors i catòlics.

El mes de novembre es convocaren eleccions municipals, i de nou l'interès per superar els radicals lerrouxistes primà sobre altres consideracions polítiques. Els solidaris badalonins, encapçalats per Leopold Botey, sortiren guanyadors doblant pràcticament els vots dels republicans radicals. En l'exercici municipal es reproduïren les desavinences entre els socis de la majoria fins al límit del trencament al començament de 1911.

La ruptura de la Solidaritat Badalonina: dretes i esquerres

L'evolució de les opcions polítiques i la capacitat de representar uns sectors específics de l'electorat, amb els quals poder aspirar a dirigir el municipi, polaritzaren el panorama polític badaloní. Les dretes es van presentar en coalició, producte dels acords d'un directori compost per una sèrie de prohoms locals, distingits per la pertinença al grup de majors contribuents i per la influència en diferents entitats: Martí Pujol (candidat municipal de la Lliga Regionalista i dirigent del Sindicat d'Agricultors de Badalona), Lluís Ysamat (industrial adober, diputat provincial de la Lliga, membre de la Cambra de Comerç de Barcelona i de la junta del Gremio de Fabricantes e Industriales de Badalona), Ignasi de Ventós-Mir (terratinent, figura destacada en les files del tradicionalisme), Josep Arquer (industrial, candidat municipal de la Lliga i membre de la junta del Gremio de Fabricantes e Industriales), i Lluís Cuixart (propietari agrícola de vinculacions carlistes). La col·laboració de Faustí Nadal, president del Círcol Catòlic i de El Loredán, arrodoniren la "Candidatura Administrativa" de les dretes.

De forma paral·lela, el Centre Catalanista Gent Nova realitzà treballs per ressuscitar la Solidaritat Badalonina, presentant una candidatura consensuada entre persones de la Lliga i de la Unió Federal Nacionalista Republicana[10], amb l'ideal operatiu de frenar els lerrouxistes.

Les dretes, però, obtingueren la majoria municipal, i monopolitzaren el poder local sense tenir en compte els descafeïnats acords solidaris proposats per Gent Nova.

L'alcaldia tornà a ser ocupada per Martí Pujol. En el Consistori es van desenvolupar, arran de les línies polítiques dretanes i confessionals de la majoria, contínues sacsejades i conflictes amb la minoria republicana. L'opinió pública tornà a veure's mobilitzada per les polèmiques a l'Ajuntament, i entre la premsa badalonina es va distingir, a la dreta, *Sol Ixent*, portaveu de la Lliga Regionalista; i a l'esquerra, *Acció,* portaveu de la UFNR; *Juventud Rebelde,* setmanari dels radicals; *Verdad,* publicació de la Joventud Radical (escindida del Partit Radical); i en una posició crítica amb la Lliga i els seus aliats, el setmanari catalanista *Gent Nova.*

L'actitud dels regidors de la majoria, i especialment la de Faustí Nadal, prohom tradicionalista i president del Círcol Catòlic, evidencià la manca d'un projecte polític definit entre els conservadors badalonins. El clima de crispació i els atro-

Martí Pujol Planas (Museu de Badalona. Arxiu Josep M. Cuyàs).

pells personals es convertiren en els protagonistes de les sessions municipals, substituint gairebé l'activitat administrativa. Així fou que l'entesa sota un programa comú entre els dos partits republicans, en les municipals de 1913, desbancà del poder les dretes coaligades.

L'opció política conservadora es consolida

Diverses causes poden apuntar-se com les que propiciaren la pèrdua de la majoria a l'Ajuntament: el funcionament del Centre Regionalista tan sols com a directori electoral, la dinàmica d'enfrontament i difamació empresa pel setmanari *Sol Ixent*, l'acceptació de candidats d'extrema dreta provinents dels socis electorals, el Círcol Catòlic i els carlins. La pèrdua de l'alcaldia i la descomposició de la coalició dretana a falta d'unes directrius comunes, comportaren la retirada temporal del grup en les sessions municipals de 1914. La solució a la crisi d'identitat del conservadorisme local, passà per l'articulació del Centre Regionalista com a partit polític, integrador i pragmàtic, capaç de representar uns interessos econòmics i socials concrets, i d'abanderar la representativitat del catalanisme. El Centre Nostra Senyora de Montserrat, a mitjan 1914, adoptà el nom de Centre Regionalista, i es convertí en una entitat política -més enllà de la confessionalitat privada dels seus membres- integrada en la Lliga Regionalista. La redefinició organitzativa, en tant que recollia dins el seu programa denominadors ideològics i culturals comuns amb l'electorat d'arrel catòlica, aconseguí satel·litzar els centres confessionals, i canalitzar a partir d'aquells moments, la pròpia política del catolicisme organitzat i els objectius d'hegemonia política i social de l'Església.

Amb aquests primers passos adaptats a la modernització dels processos polítics, les classes dominants de la població, majo-

ritàriament representades per la dreta catalanista, configuraren les perspectives d'assolir el poder consistorial vinculant-se als mecanismes d'accés al poder vigents. Els creixents problemes locals, però, emmarcats dins la descomposició política i social de la Restauració, motivaren, en darrer terme, el suport en els anys vint a l'opció "quirúrgica" de la dictadura militar.

Notes:

1. Les "tupinades" electorals dels polítics caciquistes convertien en ficció la representativitat real del municipi. Diferents pràctiques predeterminaven els resultats: xarxes clientelars de vots a canvi de quotes de poder o benefici, compra directa de vots, la votació en nom d'altri, la manipulació dels resultats...

2. El Círcol Catòlic es va fundar el 19 de març de 1879 en fusionar-se el Círcol Catòlic d'Obrers del Puríssim Cor de Maria i el Círcol de Sant Josep.

3. Setmanari que tenia origen en un full parroquial i per impuls de Pere Garriga Folch es convertí en revista. Va aparèixer els anys 1894-95 com a butlletí de notícies religioses locals.

4 AHCB. Fons Municipal. Relación de Sociedades. Asociaciones año 1904.

5. Martí Pujol (Badalona 1859-1926): hisendat i polític. Fundà el "Fomento de la Agricultura" (1884) a fi de protegir els interessos d'aquesta activitat econòmica. D'idees catalanistes fou col·laborador de *La Renaixensa* i participà com a delegat en diferents assemblees de la Unió Catalanista: a les Bases de Manresa (1892), l'Assemblea de Reus (1893) i d'Olot (1895). A nivell local fou un dels fundadors del Centre Nostra Senyora de Montserrat (1903), entitat representativa de la Lliga Regionalista a Badalona. Alcalde entre 1906-1910 i 1912-1914, practicà una política catalanista conservadora.

6. Tradicionalistes destacats dins la junta del Círcol Catòlic: Miquel Serret, Ramon Niubó, Ignasi de Ventós-Mir, Faustí Nadal, Magí Camins.

7. Francesc Planas i Molins fou un dels signants en el manifest de suport dels catòlics a la Lliga Regionalista de Barcelona en les eleccions provincials de 1903. Citat per Riquer, Borja de: *La Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904).* Barcelona, 1977 (pàg. 345).

8. Albaladejo Blanco, Jordi. "El Cercle Tradicionalista El Loredán de Badalona". *Carrer dels Arbres*, núm. 8, 1997.

9. Joaquim Palay Jaurés, exalcalde caciquista adscrit al partit conservador. L'any 1909, amb el suport de la Lliga Popular i l'aliança amb els lerrouxistes, aconseguí ser regidor. Dades biogràfiques: *Badalona 1897. Cent Anys de Ciutat.* Badalona: Museu de Badalona, 1997.

10. Partit sorgit de la unió, el 1910, de les diferents branques republicanes nacionalistes i d'esquerra, anteriorment integrades dins Solidaritat Catalana.

BIBLIOGRAFIA:

ALBALADEJO BLANCO, JORDI: "El Cercle Tradicionalista El Loredán de Badalona". *Carrer dels Arbres*, núm. 8, 1997.

Badalona 1897. Cent anys de ciutat. Badalona: Museu de Badalona, 1997.

CASALS I CORTÈS, NÚRIA: "1875-1923. De la Restauració a la Dictadura". *Carrer dels Arbres*, núm. 2, 1991.

RIQUER, BORJA DE. *La Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904).* Barcelona, 1977.

RUBÍ I CASALS, M. GEMMA: *Entre el vot i la recomanació. Partits, mobilització electoral i canvi polític a Manresa (1899-1923).* Manresa, 1995.

HEMEROTECA:

El Eco de Badalona (diversos anys); *Gent Nova* (diversos anys); *Sol Ixent* (diversos anys); *El Centinela Badalonés* (1894-95); *El Rossinyol (1903-1905).*